

Kore Savaşı'nda Tokyo'da Görev Yapan Türk Hemşireler

Önder DENİZ

Doç. Dr., Uşak Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü

E-Mail: onder.deniz@usak.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-4583-0713

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 26.07.2021 Kabul Tarihi / Accepted: 07.12.2021

ÖZ

DENİZ, Önder, **Kore Savaşı'nda Tokyo'da Görev Yapan Türk Hemşireler**, CTAD, Yıl 18, Sayı 35 (Bahar 2022), s. 459-479.

Türk Hükûmeti, 1950 yılının sonbahar aylarında Kore Yarımadası'na bir tugay göndererek, aktif olarak savaşa katılan taraflar arasında yer almıştır. Türk Tugayı, çatışmaların yoğunlaştığı yıllarda aktif görev yapmış ve Kuzey Kore birliklerine karşı önemli başarılar elde etmiştir. Bu başarının kazanılmasının bedeli, tugayın çok sayıda şehit ve yaralı vermesi ile ödenmiştir. Aynı durum Birleşmiş Milletlere bağlı diğer ordular için de geçerliydi. Türk ve Birleşmiş Milletlere bağlı diğer orduların çatışmalar esnasında çok fazla yaralı vermesi, cephe hastanelerinin yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bu sorunun çözümü için Tokyo'da bulunan ABD hastaneleri devreye girmiştir. Hava ve deniz yoluyla çok sayıda yaralı asker tedavi için Tokyo'ya gönderilmiştir.

Türk yaralılarının Tokyo'daki ABD hastanelerine gönderilmesi, tedavi sürecinde olumlu bir durum oluşturmuştur. Bununla birlikte Türk yaralı askerlerin neredeyse tamamına yakınının İngilizce bilmemesi, tedavi sürecini zorlaştırmıştır. Tedavi sürecinde lisan problemini ortadan

kaldırmak için Türk askerî yetkilileri hemen harekete geçmiştir. İngilizce konuşabilen gönüllü hemşireler, hemen Tokyo'ya gönderilmiştir. Seher şimşek, Münevver Sakin, şükriye Tandoğan adında üç hemşire, 1951 şubat ayında yaklaşık bir buçuk yıl görev yapmak üzere Tokyo ABD hastanelerine gönderilmiştir. Daha sonraki dönemde Emel Türkkan ile Ayten Erkıvanç Tokyo'ya giderler. Çatışmaların sonuna doğru görevlendirilen Safiye Tarhan ve Münevver Gürdal ise en son görev yapacak hemşirelerdir. 1954 yılının yaz aylarına kadar Tokyo'da görev yapan hemşireler, üstün başarıları ile kendilerinden söz ettirmişlerdir. Savaş sonunda verdikleri hizmetler dolayısıyla üstün hizmet madalyalarıyla onurlandırılmışlardır.

Bu araştırma, Kore Savaşı'nda Tokyo'daki Amerikan hastanelerinde görev yapan Türk hemşirelerini incelemektedir. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Amerika Ulusal Arşivi, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi ve dönemin gazetelerinde yer alan bilgiler araştırmanın ana yapısını oluşturmaktadır. Ayrıca ulaşılabilen kaynaklar doğrultusunda bazı hemşirelerin yaşam hikâyelerine de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kore Savaşı Türk Sıhhiyesi, Kore Savaşında Türk Hemşireler, Türk Hemşire Eğitimi, Savaş Hemřireleri, Tokyo ABD hastaneleri.

ABSTRACT

DENİZ, Önder, **Turkish Nurses serving in Tokyo in the Korean War**, CTAD, Year 18, Issue 35 (Spring 2022), pp. 459-479.

The Turkish Government, by sending a brigade to the Korean Peninsula in the autumn of 1950, was among the active belligerents of the war. The Turkish brigade served actively during the years of intense conflicts and achieved significant successes against the North Korean troops. The achievement of this success resulted in the brigade to have many martyrs and wounded. The same was true also for other armies affiliated to the United Nations. The fact that the Turkish and United Nations-affiliated armies inflicted too many casualties during the conflicts caused the frontline hospitals to be inadequate. To solve this problem, American hospitals in Tokyo came into play. Many wounded soldiers were sent by air and sea to Tokyo for treatment.

Sending of the Turkish wounded to the American hospitals in Tokyo created a positive situation in the treatment process. However, the fact that almost all of the Turkish wounded soldiers did not speak English made the treatment process difficult. Turkish military officers immediately took action to eliminate the language problem during the treatment process.

Volunteer English-speaking nurses were immediately sent to Tokyo. Three nurses, namely Seher Şimşek, Münevver Sakin, Şükriye Tandoğan, were sent to American hospitals in Tokyo in February 1951 to serve for approximately one and a half years. In the following period, Emel Türkkın and Ayten Erkıvanç went to Tokyo. Towards the end of the conflicts, Safiye Tarhan and Münevver Gürdal were the nurses who would serve lastly. The nurses, who served in Tokyo until the summer months of 1954, made a name for themselves with their outstanding achievements. Nurses who worked in Tokyo until the summer of 1954 began to be recognized for their outstanding achievements. They were honored with outstanding service medals for their services, at the end of the war.

This research examines the Turkish nurses who worked in American hospitals in Tokyo during the Korean War. Presidency of the Turkish State Archives, the US National Archive, the Military History and Strategical Studies Presidency Archive of the Turkish General Staff and the information in the newspapers of the period constitute the main structure of the research. In addition, the biographies of some nurses were also included in line with the available sources.

Keywords: Turkish medical staff of the Korean War, Turkish nurses in the Korean War, Turkish nurse training, nurses in warfare, American hospitals in Tokyo.

Giriş

Hemşirelik, sağlık hizmetleri sektöründe bireylerin, ailelerin ve toplulukların bakımına odaklanan bir meslek olmasından dolayı çok geniş alanlara hitap etmektedir. Hastaların yaşam kalitesini artırmakta ve tedavi sürecine katkı sağlamakta olan hemşirelik, sağlık sektöründe en aktif mesleklerin arasında yer almaktadır.¹ Sağlık hizmeti açısından bu kadar önemli bir meslek olmasına rağmen tıp tarihi kadar eski bir yapıya sahip değildir. Hemşirelik, XIX. Yüzyıla kadar meslek olarak görülmemiş ve hasta bakımı yapan kişiler sağlık sektöründe yer almamıştır.² Uzun süre çoğunlukla rahibeler gibi dinî oluşumların üyeleri, hastalara hemşirelik benzeri bakım sağlamıştır.³ Kırım Savaşı, modern hemşireliğin başlamasında dönüm noktası olmuş; Katolik ve Ortodoks

¹ Ayişe Karadağ, "Meslek Olarak Hemşirelik", *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, 2002, s. 58.

² Warren Jr Winkelstein, "Florence Nightingale Founder of Modern Nursing and Hospital Epidemiology", *Epidemiology*, Cilt 20, Sayı 2, Mart 2009, s. 311.

³ Gary B. Ferngren, *Medicine and Health Care in Early Christianity*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2009, s. 121.

mezhebine bağlı rahibelerle Kırım Savaşı'na katılan Florence Nightingale, mesleğin sağlık sektörünün bir parçası haline gelmesini sağlamıştır.⁴ Kırım Savaşı'ndan sonra hem hemşirelik mesleği profesyonel bir yapı kazanmış hem de savaşlarda hemşireler aktif personel olarak görev yapmıştır.⁵

Türkiye'de hemşirelik mesleğinin profesyonel bir yapı kazanmasıysa dünyadaki süreçten çok farklı bir seyir izlememiştir.⁶ Balkan ve Birinci Dünya Savaşları'nda birçok kadın, hemşire olarak bazen gönüllü bazen de ordu görevlisi olarak hizmet vermiştir. Sivil yaşamdaysa birçok kadın özellikle bulaşıcı hastalıklarda hemşire olarak görev yapmıştır.⁷ 1925 yılında Hilâl-i Ahmer (Kızılay) Hasta Bakıcılık Okulunun açılmasıyla birlikte Türkiye'de hemşireliğin gerçek anlamda bir meslek olması yolunda ilk temelleri atılmıştır.⁸ Daha sonraki yıllardaysa, Türkiye'de 1943'te Verem Savaş Derneği,⁹ 1946'daysa Sağlık Bakanlığı tarafından İstanbul'da birer sivil hemşirelik okulu açıldı.¹⁰ Günümüzdeyse Türkiye'nin birçok üniversitesinde lisans ve lisansüstü düzeyinde hemşirelik eğitimi verilmektedir.

XX. yüzyılın başlarında sivil hayat dışında hemşirelik mesleğine en fazla ihtiyaç, çoğunlukla savaş alanlarında olmuştur. Özellikle, Birinci Dünya Savaşı'nda cephelerde birçok hemşire görev yapmış ve pozitif yönde katkı sağlamışlardır.¹¹ Hemşirelerin savaş alanındaki özverili çalışmalarını ve başarılarını gören Millî Müdafaa(Savunma) Bakanlığı tarafından, savaş alanları için İkinci Dünya Savaşı arifesinde bir hemşirelik okulu açılmasına karar verilmiştir. Bu doğrultuda 1938 yılında askerî hasta bakıcı hemşireler hakkında bir kanun yürürlüğe girmiş¹² ve 1939 Ankara'da Askerî Hemşirelik Okulu¹³

⁴ Winkelstein, *age.*, s. 311-312.

⁵ Alison S. Fell, Christine E. Hallett, *First World War Nursing: New Perspectives*, Routledge Press, 2013 s. 1-3.

⁶ Fatoş Korkmaz, Meslekleşme ve Ülkemizde Hemşirelik, *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 2011, s. 63.

⁷ Bazı çalışmalarda Osmanlı'da hemşirelik mesleğinin Büyüculükten Şifacılığa Kadın anlamı taşıyan sağlıkçılar ile başladığı, söylenmektedir.

⁸ Osman Akandere, "Hilâl-i Ahmer Hastabakıcılık(Hemşirelik) Okulunun Açılması Ve İlk Mezunları", *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 8, 2002, s. 19.

⁹ Fatih Artvinli, "Verem Savaşı Hemşire Okulu, Erenköy Sanatoryumu ve Dispanserler: Muazzez Yazıcıoğlu ile Bir Sözlü Tarih Çalışması", *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, Sayı 23, 2017, s. 59.

¹⁰ Ökdem, *age.*, s. 10.

¹¹ Fell, *age.*, s. 1,2.

¹² *Resmî Gazete*, Tarih: 25.6.1938, Sayı: 3943, Kabul Tarihi: 10.6.1938.

açılmıştır. Dönemin Savunma Bakanlığı, Askerî Hasta Bakımı ve Hemşire Okuluna çok önem vermiştir. Bu okulda eğitim başlamadan önce Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Almanya'dan öğretmen getirme amacıyla çalışmalar başlatılmıştır.¹⁴ Gülhane Tatbikat Mektebi bünyesinde tahsis edilen okul, Kızılay Hastanesi Hemşire Mektebinin eğitim sistemine uyarlanmıştır.¹⁵

15 Eylül 1939 tarihinde açılacak okulun eğitimcileri gazeteyle verilen ilanlarla aranmıştır. Hemşirelerde aranan koşullar; “*Kızılay Hastabakıcı Hemşireler okulundan mezun olmak, en az üç yıl hemşire olarak görev yapmış olma*” olarak belirtilmiştir. Şartları tutan adaylar sınava alınmıştır.¹⁶ Gülhane Askeri Tıp Akademisine bağlı olan okul, uzun bir süre lise düzeyinde eğitim yapmıştır. 1980'li yılların ortasında Askerî Hemşirelik Lisesi, 15 Mart 1985 gün ve 18707 sayılı Resmi Gazete'de¹⁷ yayınlanan 84/9250 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Silahlı Kuvvetlerin subay hemşire ihtiyacını karşılamak üzere yüksekokul haline dönüştürülmüştür. Okul, 1992 yılına kadar teğmen rütbesiyle mezun vermiştir.

Kore Savaşı'nda Türk Birliklerinin Sağlık Hizmetleri

Kore'de görev yapacak Türk Tugayı'nda bir de sıhhiye bölüğü görev almıştır.¹⁸ Bu bölükte bulunan erlere sağlık eğitimi, o dönem Ankara Cebeci'de bulunan Gülhane Askerî Tıp Akademisinde verilmiştir.¹⁹ Ayrıca farklı birliklerde görev yapan sağlık astsubayları, sıhhiye yardımcısı yetiştirilmek amacıyla bazı erlere 25 günlük uygulamalı eğitim yaptırmıştır. Sıhhiye birliklerinin kullanılması amacıyla 6 tane araç tahsis edilmiştir.²⁰ Sıhhiye erlerinin dışında subay rütbesinde doktorlar ve sağlık astsubayları sıhhiye bölümünde görev yapan askerî personeli oluşturmuştur. Türk Tugayı'na bağlı genelde cepheye yakın yerlerde sahra hastaneleri ve revirler, yaralı ve hasta askerlerin ilk müdahale edildiği yerler olmuştur. Çok ciddi vakalar veya büyük ameliyatlara, çoğunlukla cephe gerisi olan Busan'daki hastanelere sevk edilmiştir.²¹ Durumu kritik veya uzun tedavi

¹³ Şeyma Ökdem, Aysel Abbasoğlu, Nevin Doğan, “Hemşirelik Tarihi, Eğitimi ve Gelişimi”, *Ankara Üniversitesi Dikimevi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Yıllığı*, Cilt 1, Sayı 1, Ankara, 2000, s. 9-10.

¹⁴ *BCA*, 30-18-1-2, 87,58,16., 22.06.1939.

¹⁵ *Cumhuriyet*, 29 Mayıs 1937, s. 3.

¹⁶ *Cumhuriyet*, 11 Eylül 1939, s. 8.

¹⁷ *Resmî Gazete*, 15.3.1985, Sayı: 18707.

¹⁸ Tahsin Yazıcı, *Kore Birinci Türk Tugayında Hatıralarım*, Ülkü Yayınevi, İstanbul, 1963, s. 59.

¹⁹ Ali Denizli, *Kore Harbi'nde Türk Tugayları*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1994, s. 65.

²⁰ Yazıcı, *age.*, s. 61.

²¹ Celal Dora, *Kore Savaşında Türkler*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1963, s. 243,247.

gereken vakalarsa hastane gemilerine; bazen de uçakla Tokyo'daki Birleşmiş Milletlere bağlı ABD hastanelerine gönderilmiştir.²² 1, 2. ve 3. Kore Tugaylarının aktif çatışmalara girmesi, cephe hastanelerinin yetersiz kalmasına ve Tokyo'daki hastanelerin yoğunlaşmasına neden olmuştur.²³ Hastanelerse tam teşekküllü ve teknolojik olarak birçok ameliyatı yapabilecek düzeydeydi.²⁴

Türk Tugayı'nın Kore'de aktif görev yapması birçok farklı ihtiyacın doğmasına neden olmuştur. Çatışmaların uzun sürmesi, yaralı sayısını büyük ölçüde artırmıştır. Türk Tugayı'nın her yedi askerinden biri çatışmalardan dolayı yaralanmıştır.²⁵ Çatışmalarda yer alan üç değiştirme tugayında toplamda 2147 asker yaralanmıştır.²⁶ Sıhhiye erleri, sağlık astsubayları ve doktorlar, ön saflarda görev yaptıklarından doğrudan çatışmaların içinde yer almışlardır. Bu çatışmalarda Kıdemli Üsteğmen Tabip Halil Erdoğan, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk tabip şehidi olmuştur.²⁷ Türk ordusunun aktif çatışmaya girmesi, yaralılara sıhhiye olarak hizmet yapan askerlerin görev yüklerini oldukça artırmıştır. Sıhhiyeci olarak görev yapanlar, sadece yaralıları tedavi etmekle görevli değildir. Aynı zamanda cephe keşfi yapmaktadır.²⁸

Amerikan tefrişatıyla donatılmış ve çok sayıda subay tabibin görev yaptığı sahra hastaneleri, yaralı askerlerin moraline önemli katkı sağlamıştır. Sahra hastaneler aynı zamanda bölgedeki sivil halka sağlık hizmeti vermiştir. Mütarekeden sonra sıhhiye sınıfına bağlı askerler, sivil halka daha fazla sağlık hizmeti sunmuştur.

Kore'de Türk birliklerinin en büyük sorunu İngilizce bilen asker sayısının oldukça az oluşudur. Amerikalı askerlerle koordineli yapılacak işlerde lisan sorunu olumsuz olarak yansımıştır.²⁹ O dönemde İngilizce günümüzde olduğu gibi küresel bir yapıya sahip olmadığından sıhhiye sınıfı, özellikle ilk dönemlerde

²² Sinop Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri; Sinop Kore Gazileri Belgeseli: Proje No: EĞTF-1901-17-11.

²³ King Booker, Ismail Jatoi, "The Mobile Army Surgical Hospital (MASH): A Military and Surgical Legacy". *Journal of the National Medical Association*. Cilt 5 Sayı 97, Mayıs 2005, s. 652.

²⁴ *Age.*, s.650-655.

²⁵ *Kore Harbinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Mubarebeleri (1950-1953)*, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, Ankara, 1974. s. 417.

²⁶ Ali Denizli, *Kore Harbinde Kunuri Zaferi*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2010, s. 290.

²⁷ *Kore Savaşı Şehitlerinin Biyografileri*, Genelkurmay Basın Evi, Ankara 1992, s. 19.

²⁸ Nazmi Özoğul, *Korede Niçin Savaşım?*, Karınca Matbaası, Ankara, 1954, s. 76.

²⁹ Sinop Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri; Sinop Kore Gazileri Belgeseli: Proje No: EĞTF-1901-17-11.

birçok sıkıntı yaşamıştır. Bu sorunun giderilmesi için değişim tugaylarında daha fazla İngilizce bilen asker tercih edilmiştir.

Kore Savaşı'na Hemşire Gönderilmesi

Yaralı sayısının fazla olması, Kore'deki hastanelerin yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bölgeye en yakın donanımlı hastaneler, Japonya'nın Tokyo şehrinde bulunmaktaydı. Böylece, Busan Limanı'ndan çok sayıda yaralı, oldukça zorlu bir sürecin ardından Tokyo'daki hastanelere sevk edilmiştir. Acil müdahale gerektirenler uçakla; diğerleri ise deniz yoluyla Tokyo hastanelerine nakledilmişlerdir. Sıhhiyecisi Er Alişan Almalı, mevziine düşen havan topu ile yaralandıktan sonraki sevk sürecini şu şekilde anlatmıştır:³⁰

“Yüzbaşım beni hastaneye göndermiş. Hastaneye varmadan önce revire götürmüşler. Revir komutanı, bana 25 gün sıhhiye kursu verdirdiğinden dolayı beni tanımış. - Ben bu çocuğu bir yerden tanıyorum ama çok zayıflamış- demiş. Bunları zar zor olsa da hatırlıyorum. Revirde 12. Bölük Komutanı Yüzbaşı varmış. Revir komutanı ona beni anlatmış: - Ben bu keratayı istedim yanıma. Kerata bölümümden ayrılmam dedi. Bu iyi olursa Türkiye'ye yollarlar ama iyi olacağını bilemem yaraları da var, zatürresi de. Beni hastaneye gönderdiler. Bir ay hastaneye yattım. Bir ayın sonunda: seni Türkiye'ye göndereceğiz dediler. Tercümanlar beni yanlış gemiye bindirmiş. Beni o gemiden o gemiye naklettiler, en sonunda hastane gemisi Tokyo'ya vardı. Dil bilmiyorum, derdimi anlatamıyorum. Tokyo'ya varınca ağlamaya başladım. Gemide yanıma bir asker geldi; “Ne ağlıyorsun!” dedi. Ben de, “45 gün hiç kimseyle konuşmadım.46. gün seninle konuşuyorum.” Tekrar bana dönerek, “Ağlama! Ne ağlıyorsun!” dedi. Ben de “içimden geldi.” dedim. “Yarın bir arkadaşınla kavga edersen bu yaşadıklarını unutursun” dedi. “Allah şahidim olsun bundan sonra bir kişiyle kavga etmeyeceğim” diye söyledim. 63 sene oldu Kore'den geleli, hanımın dişlerini kırdılar, hastanelerde bizimle uğraştılar, mahkemelere verdiler, yine de bana bunları yapanlarla konuştum. Kimse ile şu yaşıma kadar kavga gürültü etmedim. Tercümanlar yüzünden yanlış gemiye bindim. Amerika hastane gemisinden Danimarka gemisine geçtim. Danimarka gemisinden de başka bir hastane gemisine geçtim. Ben İngilizce bilmiyorum onlar da Türkçe bilmiyor. Tokyo'ya gelince Türkçe bilen tercüman vardı. Ankaralı Üsteğmen Şükriye Tandoğan bana yardım etti. Daha sonra Tokyo'da ameliyat oldum. Şarapnel parçalarını aldılar vücudumdan. Havan topunun şarapnel parçaları, göğsüme, kollarıma ve göbeğime saplanmıştı.”

Türk ordusu Kore Savaşı'na, içinde çok sayıda doktorun da olduğu bir sıhhiye bölümü göndermişse de, Tokyo'daki hastanelerde Türkiye'den sağlık ekibi yer almamıştır. Bu nedenden dolayı Türk askerlerinin tedavi için

³⁰ Önder Deniz, *Uşak'ta Yaşayan Gazilerin Anılarında Kore Savaşı*, Kriter Yayınları, İstanbul, 1997, s. 67-73.

Tokyo'daki hastanelere gönderilmesi, lisan problemini doğurmuştur. Tokyo'daki hastanelerde görev yapan çalışanların çoğu Birleşmiş Milletler bünyesinde çok uluslu sağlık personeli olduğundan iletişim dili çoğunlukla İngilizcedir. Bu durum karşısında Türk Genelkurmayı çok akılcı bir çözüm yolu bulmuştur. Çevirmen görevlendirmek yerine İngilizce bilen hemşire ile bu soruna çözüm yolu bulmuştur.³¹

Hemşirelerin, hastanenin her alanında rahat çalışabilmesi nedeniyle böyle bir karar alınmıştır. Çatışmaların sonuna kadar gönüllülük esasına göre hemşire görevlendirme yoluna gidilmiştir.³² Millî Savunma Bakanlığı tarafından 1951 Ocak ayında Tokyo'da bulunan hastanelerde görev yapmak üzere üç hemşire görevlendirilmiştir. Savaşın uzun sürmesi üzerine daha sonraki yıllarda dört hemşire daha görevlendirilmiştir. 1954 Temmuz aylarına kadar toplamda yedi hemşire Tokyo hastanelerinde görev yapmıştır.³³ *Seher Şimşek, Münevver Sakin, Şükriye Tandoğan, Emel Türkkean, Safiye Tarhan ve Münevver Gürdal* farklı tarihlerde toplamda 3.5 yıl Tokyo hastanelerinde aktif görev yapmışlardır. Hemşireler, Tokyo'da bulunan başta 49. Askerî Merkez Hastanesi olmak üzere askeri sivil farklı hastanelere görevlendirilmiştir.³⁴ Ayrıca, yine 49. Merkez Hastanesine değişik isimlerde Seyyar Ordu Cerrahi Hastaneleri (MASH), Tokyo Askeri Annex (Ek) Hastanesi³⁵ Türk hemşirelerin görev yaptığı yerler arasındadır.

Seher Şimşek

Seher Şimşek, Tokyo'da görev yapacak gönüllü ilk üç hemşireden biridir. Gülhane Askeri Tıp Akademisinin Başhemşiresi olarak görev yaparken gönüllü olmuştur.³⁶ Görev emri, 12 Ocak 1951 tarihinde onaylanır ve kendisine 36 lira 60 kuruş seyahat ve ikamet gündeliği tahsis edilir.³⁷ 21 Şubat 1951 tarihinde Şükriye Tandoğan, Münevver Sakin ile İstanbul'dan uçakla Tokyo'ya hareket ederler.³⁸ Hemşireler yanlarına acil kullanım amaçlı, beş kilo kan da alırlar.³⁹ Seher Şimşek Türkiye'ye 9 Ekim 1952 tarihinde döner ve Gülhane Askeri Hastanesindeki görevine devam eder. Tokyo hastanelerinde yaklaşık 20 ay görev

³¹ *BCA*, 30-18-1-2, 124-100-9, 47-577, 01.02.1951.

³² *Ulus*, 3 Ocak 1953, s. 1,3

³³ *ATASE*, Yer Numarası: 149-30-30-4, Dosya No: A:1-6, D:4, D: 1-623 Yıl: 26.06.1954.

³⁴ NARA, Ulusal Arşiv, Tanımlayıcısı: 21279 Yerel Tanımlayıcı: 111-LC-33498, Yıl: 8.8.1953.

³⁵ *İstiklal*, 11 Şubat 1951, s. 3.

³⁶ *Cumhuriyet*, 10 Ekim 1952, s. 3.

³⁷ *BCA*, 30-18-1-2, 124-100-9, 47-577, 01.02.1951.

³⁸ *Cumhuriyet*, 22 Şubat 1951, s. 3.

³⁹ *Milliyet*, 22 Ocak 1951, s. 5.

yapan Şimşek, Tokyo hastanesinde yatan yaralıları tarafından çok olumlu sözlerle hatırlanmıştır.⁴⁰ Kore'de bulunduğu sırada büyük bir gayret ve fedakârlıkla bütün yaralılara karşı gösterdiği şefkat ve ihtimamdan dolayı kendisine Amerika Ordu Sağlık Teşkilatı tarafından Kızıl Haç Liyakat Madalyası, en yüksek iki derecesi verilmesi kararlaştırılmıştır.⁴¹ 15 Ekim 1952 tarihinde Ankara Ordu Evi salonunda Milli Savunma Bakanı Hulusi Köymen, Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri ve üst düzey askeri personelin katılımı ile kendisine madalyası takdim edilmiştir. Törende Seher Şimşek ile birlikte Kore Savaşında üstün hizmet vermiş, Hemşire Münevver Sakin ve üç subay da madalya almışlardır.⁴²

Münevver Sakin

Münevver Sakin, Seher Şimşek gibi Gülhane Askeri Tıp Akademisinde görevli iken Tokyo'ya gönüllü giden hemşirelerden birisidir. Bu dönemde askeri hastane, sivil hayattan fazla istihdam sağlamadığından Münevver Sakin ve Seher Şimşek, Ankara'daki Askeri Hemşirelik Okul mezunudur. Münevver Sakin, 21 Şubat 1951 Şükriye Tandoğan ve Seher Şimşek ile aynı uçakta Tokyo'ya hareket eder. Tokyo'daki başarılı ve özverili çalışmalarından dolayı Seher Şimşek gibi kendisine Ankara Ordu Evi salonunda Liyakat madalyası verilmiştir. Kendisi Tokyo hastanelerine giden ilk grup hemşireler arasında yer almış ve Teğmen rütbesi ile görev yapmıştır.⁴³ Tokyo Askeri Annex Hastanesi'nde görev yapmıştır. Kore'de bulunduğu yıllarda Askeri Kamyonun bacağından geçmesi üzerine yaralanan 1. Kore Tuğbayında görevli Tabip Teğmen Celal Büger Tokyo'da evlenmiştir.⁴⁴ Gazeteci Uğur Ulubaş, 2012 tarihinde Bursa Kore Gazileri Derneğinde eşinin madalyasını almaya geldiğinde Büger soyadını alan Münevver hemşire ile bir röportaj yapmıştır. Röportajda, çocuğuna Tokyo'da hamile kaldığını ve Türkiye'ye hamile olarak döndüğünü belirtmiştir.

Şükriye Tandoğan

Şükriye Tandoğan, Tokyo hastanelerinde görev yapmış, Türk hemşireler arasında en bilinen hemşirelerdendir. Tokyo'da daha uzun süre görev yapması, hastalara karşı yaklaşımı ve oğlunun sağlığı için yaptığı mücadele, onu diğer

⁴⁰ Sinop Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri; Sinop Kore Gazileri Belgesi: Proje No: EĞTF-1901-17-1, Belgeselde farklı illerde ikamet eden Sinop nüfusuna kayıtlı gazilerin Tokyo hastanelerinde görev yapan hemşireler hakkında olumlu sözleri yer almaktadır.

⁴¹ *Milliyet*, 10 Ekim 1952, s. 3; *Vatan*, 10 Ekim 1952, s. 2.

⁴² *Cumhuriyet*, 16 Ekim 1952, s. 3.

⁴³ *ATASE*, Yer Numarası: 89-047-047-002, Dosya No: A:1-6, D:2, F:1-355, Yıl: 19.02.1952.

⁴⁴ “60 Yıl Sonra Ortaya Çıkan Aşk!”, Habertürk, 2 Temmuz 2012, <https://www.haberturk.com/yasam/haber/755612-60-yil-sonra-ortaya-cikan-ask>, (Erişim Tarihi: 20.06.2022).

hemşirelere göre daha bilinen bir konuma getirmiştir. Tokyo'ya giden hemşireler için Kore Savaşı bir anı olmasına rağmen, bu görev; Şükriye Tandoğan'ın hayatını tamamıyla etkileyecek bir başlangıç olmuştur. 21 Şubat 1951 tarihinde Münevver Sakin ve Seher Şimşek ile aynı zamanda Tokyo'ya gitmiştir.⁴⁵ Bununla birlikte Tokyo'da kendi isteği ile uzun süre görev yapmıştır. Savunma Bakanlığının planı, Tokyo'da bir buçuk yıldan fazla hemşire görevlendirmemek üzerine olmuştur. Buna rağmen Şükriye Tandoğan'ın gönüllü kalmak istemesi nedeniyle Tokyo'daki Türk hemşire sayısı dört olmuştur. Görevi bittikten sonra da çocuğunun kalp ameliyatı için iki ay daha izinli olarak Tokyo'da kalmıştır. Tandoğan, askeri belgelere göre 1953 yılının son aylarına kadar Tokyo'da kalmıştır.⁴⁶ Millî Savunma Bakanlığının Şükriye Tandoğan ile ilgili yazışmalarında ağırlıklı olarak çocuğunun kalp ameliyatı için yaptığı çabalar yer almaktadır.⁴⁷

Şükriye Tandoğan'ın eşi hakkında (ayrıldığı veya öldüğü) bir bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte daha üç yaşındaki çocuğunu anne babasına bırakarak Tokyo'ya gönüllü gittiği bilinmektedir. Şükriye Tandoğan'ın oğlu Necdet, İstanbul'da kalbinde bir sorun ile doğmuştur.⁴⁸ Necdet'in sağlıklı ve uzun yaşaması için kalp ameliyatı olması gerekmektedir. Türkiye'de bu ameliyatın yapılması dönemin şartlarına göre imkânsızdır. Hemşire Tandoğan'ın Tokyo'daki hastanedeki özverili çalışmaları, birçok kişinin takdirini kazanmıştır. Kore Savaşında görevli göğüs cerrahisi şefi Albay John Salyer bu özverili hemşirenin çocuğunun durumunu öğrenir ve Amerikan hükûmetini ikna ederek beş yaşında olan Necdet'i Tokyo Ordu Hastanesi'ne getirmek için İzmir Limanı'ndan Tokyo'ya gelecek bir gemi ayarlatır. Necdet Tokyo Ordu Hastanesine vardığında, Teğmen John Paul ve göğüs cerrahları tarafından muayene edilir ve keşif operasyonu gerçekleştirilir. Kalp ameliyatının yapılamayacağı anlaşılır. Ameliyat dönemin şartlarına göre hem riskli ve hem de Necdet'in yaşı dolayısıyla ameliyatın başarılı geçmesi çok zordur.

Hemşire Şükriye'nin görev süresi bitmiş ve Necdet'in ameliyatı da gerçekleşmemiştir. Anne-oğul 1953 yılının son aylarında İstanbul'a döner ve hayatlarına kaldıkları yerden devam ederler. Şükriye Hemşire, İstanbul'da askeri hastaneye başhemşire olur. Ameliyat için bir ümit beklerken küçük Necdet düşer ve kalçası kırılır. Tedavisi sırasında kalçasına tüberküloz mikrobu yerleşir

⁴⁵ *Cumhuriyet*, 22 Şubat 1951, s. 3.

⁴⁶ *ATASE*, Yer Numarası: 114-052-052-001, Dosya No: A:1-6, D:4, F:1-491, Yıl: 28.05.1953.

⁴⁷ *ATASE*, Yer Numarası: 130-029-029-001, Dosya No: A:1-6, D:4, F:1-573, Yıl: 27.10.1953.

⁴⁸ *Patent duktus arteriyozus (PDA), duktus arteriyozusun doğumdan sonra kapanmadığı tıbbi bir durumdur: bu, sol kalpten gelen oksijenli kanın bir kısmının, daha yüksek bir basınca sahip olan aorttan akarak akciğerlere geri akmasına izin verir.*

ve kalbinde de sorunu olan Necdet'in durumu iyice ağırlaşmıştır. Necdet'in zorda olsa tedavisi yapılır ve taburcu edilir.

Tokyo'da görev yapan Amerikalı sağlık ekibi dört yıla yakın bir süre geçmesine rağmen Şükriye hemşire ve oğlunu unutmamışlardır. Kahraman hemşireyi ve oğlunu 2 Şubat 1958'de New York'a masrafları karşılanarak getirtirler. Minneapolis'teki Variety Kalp Kliniğinde Dr. Walton C. Lillehei, hassas ameliyatı 17 Şubat'ta gerçekleştirir. Bir ay sonra Necdet taburcu olur. Kalp ameliyatı başarılı geçen Necdet'in kalçasındaki tüberküloz da iyileşir.⁴⁹ Şükriye Tandoğan İstanbul'a dönmez ve Wisconsin Black River Falls kasabasına yerleşir.⁵⁰ 19 Mayıs 1920 tarihinde doğan Şükriye Tandoğan 28 Ağustos 1998 tarihinde 78 yaşında California'da ölür. Cenazesi Oakland, Alameda County, California'daki Mountain View Mezarlığı'nda defnedilir.⁵¹ (bk. Ek-1, Ek-2, Ek-3)

Emel Türkkan

Tokyo'da görev yapan hemşireler arasında Emel Türkkan da en az Şükriye Tandoğan kadar bilinen bir diğer hemşiredir. Amerikan Ulusal Arşivi (NARA) ve Millî Savunma Bakanlığı ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı (ATASE)'nda Tokyo'da görev yapmış diğer hemşirelere göre çok daha fazla bilgi bulunmaktadır. Akışkan İngilizcesi,⁵² çalışkanlığı ve bütün hastalara özverili davranışı Kore Savaşı sırasında Tokyo hastanelerinde bilinen bir hemşire olmasını sağlamıştır. Hemşire Ayten Erkivanç ile 16 Temmuz 1952 tarihinde Pan Amerikan Havayolları ile Hong Kong aktarmalı Tokyo'ya hareket etmiştir. Bir buçuk yıla yakın Tokyo'da kalan Seher Şimşek ve Münevver Sakin hemşirelerin yerini alacaklardır.⁵³

Emel Türkkan, Genelkurmayın açtığı sınava girmiş, başarılı olmuş ve bu şekilde Tokyo'ya gönderilmesi kararlaştırılmıştır.⁵⁴ 1950 yılı ve sonrası esir düşen Türk askerlerinden durumu kötü olanlarının sağlıklarına kavuşması için Tokyo'daki Amerikan hastanelerine gönderilmesi de Türk hemşirelerin yükünü artırmıştır. Tutsaklıktan kurtulan askerlerin hastanedeki sorgusu, yaralı askerlerin Amerikalı sağlıkçılarla iletişimi ve protokol ziyaretlerinde her zaman

⁴⁹ *The La Crosse Tribune*, 25 May 1958, s. 6.

⁵⁰ *The New York Times*, 9 Ocak 1966, s. 27.

⁵¹ Warrick L. Barrett tarafından Mountain View Mezarlığı'nda Şükriye Tandoğan'ın mezarından çekilen fotoğraf için bk. <https://www.findagrave.com/memorial/5396647/sukriye-tandogan> (Erişim Tarihi: 20.06.2022)

⁵² NARA, Ulusal Arşiv, Tanımlayıcısı: 26387 Yerel Tanımlayıcı: 111-LC-33498, Yıl 8.8.1953.

⁵³ *Cumhuriyet*, 17 Temmuz 1952, s. 3.

⁵⁴ *Cumhuriyet*, 16 Temmuz 1952, s. 3.

Türk hemşireler aktif olarak çevirmenlik görevi yapmışlardır. (bk. Ek-4, Ek-5, Ek-8)

Hemşirelerin, hastane içinde hemşire üniforması hastane dışında teğmen üniforması giymeleri daha önce rastlanmamış bir durum oluşturmuştur. Emel Türkkkan Japonya'dan döndüğünde tek yıldızlı teğmen üniforması giymeleri konusunda Japonya'da Amerikan askerlerinin tavrını şu sözlerle dile getirmiştir (bk. Ek-6):⁵⁵

“Vazifem, Kore’de yaralanan ve Tokyo hastanelerine gelen Türk yaralılarına tercümanlık, hemşirelik yapmak ve aynı zamanda Birleşmiş Milletler’de Türk hemşirelerini temsil etmektir. Çalıştığım hastanelerde hasta bakımı fevkaladedir. Hiçbir ırk ve milliyet gözetilmez. Hastaların sıhhat ve eğlencelerinin temini için azami itina ve ihtimam gösterilir. Muhtelif eğlence gösterileriyle hastalar tedavi cihetine gidilir. Bu eğlenceleri American Red Crosu ve Special Service tertip eder.

E. Türkkkan, müşahedelerini anlatırken Tokyo’daki Amerikan hastanelerinin imkan ve refah bakımından numune olabileceğini işaretler (orada hemşirelik her türlü imkanlarla adeta yeniden inkişaf etmiştir.) demektedir.

Tek yıldız taktığı için önceleri Amerikan askerlerinin (Amerikan rütbesine göre) general sanıp selamladıkları, Emel Türkkkan, Selim Dikmen adında bir stajyer doktorla evleneceği için, yakında ordudaki hemşirelik vazifesinden ayrılacaktır.”

Yaklaşık 1,5 sene Tokyo’daki Annex Hastanesi’nde ameliyathane hemşiresi olarak görev yaptıktan sonra 1953 Eylülünün başlarında Türkiye’ye dönmüştür. Ülkeye döner dönmez Tokyo’da yaşadıklarını Harbiye’deki ordu evinde gazetecilerle paylaşmıştır⁵⁶.

Ayten Erkıvaç

Emel Türkkkan ile 16 Temmuz 1952 tarihinde İstanbul’dan uçakla Tokyo’ya hareket eden bir diğer hemşire Ayten Erkıvaç’tır. 20 Temmuz 1952 sabahı Tokyo’ya varan Erkıvaç görevine hemen başlamıştır. Genelkurmayın Şükriye Tandoğan’ın görevini uzatması nedeniyle gönderilecek hemşire sayısı ikiye düşürülmüştür. 5285 Türk lirası Sayıştay avansı ile Tokyo’ya gönderilen Erkıvaç hemşire Türkkkan ile farklı bir hastanede görev yaptığı bilinmektedir.⁵⁷ Şükriye Tandoğan, Ayten Erkıvaç, Münevver Gürdal, Safiye Tarhan ile birlikte

⁵⁵ *Milliyet*, 11 Eylül 1953, s. 7.

⁵⁶ *Milliyet*, 11 Eylül 1953, s. 3

⁵⁷ *ATESE*, Yer Numarası: 89-047-047-002, Dosya No: A:1-6, D:2, F:1-355, Yıl: 19.11.1952.

Tokyo'da Türkiye'nin dört hemşiresi aktif olarak görev yapmaya başlamıştır.⁵⁸ (bk. Ek-7)⁵⁹

Safiye Tarhan

Safiye Tarhan hakkında Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri, Amerikan Ulusal Arşiv ve basında kendisi hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Tokyo'da görev yaptığı ancak askeri arşivlerden(ATASE) öğrenilmektedir. 28 Ekim 1953 tarihli Kara Kuvvetleri Mal ve Bütçe Grup Başkanlığından Tokyo Türk Temsil Heyeti Başkanlığına şifreli yazısında Safiye Tarhan'a 1953 yılının Ekim ve Kasım aylarına ait 2700 Türk Liralık ödeme emri görülmektedir. Tarhan hakkında bir başka kaynak ise Türkiye'ye dönüş işlemlerine ait bir yazıdır: "*Hemşire Safiye Tarhan "26 Haziran 1954 Cumartesi günü Türkiye'ye aktarmasız ve doğru seferi olan PAN Amerika'na yurda dönmek istiyor. Biletinin oranca KLM'den iptal edilerek PAN Amerikan'a verilmesini ve bildirilmesini arz."*⁶⁰

Safiye Tarhan, Şükriye Tandoğan dışındaki diğer hemşireler gibi bir buçuk yıl Tokyo'da görev yaparak Türkiye'ye dönmüştür.

Münevver Gürdal

Safiye Tarhan gibi Münevver Gürdal hakkında sadece ATASE kayıtlarında bilgi rastlanmıştır. 1953-1954 yılları arasında Tokyo'da Safiye Tarhan ile görev yaptığı bilinmektedir. 27 Temmuz 1953'te Panmunjom Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından yaklaşık bir yıl daha Tokyo'da Münevver Gürdal'ın görev yaptığı bilinmektedir.⁶¹

Sonuç

Kore Savaşı'nda Tokyo hastaneleri, bir kez daha cephe gerisindeki hastanelerin ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. Çatışmaların yoğunlaştığı 1950-1953 yılları arasında Kore yarımadasındaki cephe hastanelerinin yetersiz kalması üzerine Amerikan Ordusunun kontrolündeki Tokyo hastanelerinde birçok yaralının sağlığına kavuşmasında katkı sağlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Japonya'nın teslim olmasından sonraki süreçte kurulan hastaneler, çok hızlı bir şekilde savaşa entegre olmuşlardır. Savaşla birlikte bu hastanelerin kapasitelerini daha da geliştirilmiş ve yenileri açmıştır.

Birleşmiş Milletler saflarında yaralanan, birçok asker gibi Türk askerleri de Tokyo hastanelerinde tedavi görmüştür. Türk ordusunun, çatışmalarda 2000'in

⁵⁸ ATESE, Yer Numarası: 127-030-030-001, Dosya No: A:1-6, D:4, F:1-558, Yıl 3.9.1953.

⁵⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, 17 Temmuz 1952, s. 3.

⁶⁰ ATASE, Yer Numarası: 149-030-030-002, Dosya No: A:1-6, D:4, F:1-620, Yıl 18.6.1954.

⁶¹ ATASE, Yer Numarası: 128-048-048-004, Dosya No: A:1-6, D:1, F:1-165, Yıl 28.10.1953.

üzerinde yaralı vermesi, Tokyo hastanelerinde tedavi altına alınan Türk askerlerinin sayısını artırmıştır. Askerlerin hem fiziksel hem de psikolojik sağlıklarının düzeltilmesinde hastaneler, tartışılmaz bir yere sahiptir. Bununla birlikte yaralı Türk askerler için hastanelerdeki en büyük sorun kendi lisanslarında detlerini anlatamama olmuştur. Lisan sorununun askerlerin tedavisini etkilememesi için Türk Savunma Bakanlığı hemen devreye girmiştir. Bakanlık birliklerin yarımada intikalinden birkaç ay sonra Tokyo hastanelerindeki lisan sorunu çok profesyonel bir yöntemle çözüme yoluna gitmiştir. Bu doğrultuda bakanlık hastanelere çevirmen göndermek yerine İngilizce bilen hemşire göndermeyi tercih etmiştir. 1951 yılının Şubat ayında üç kişiden oluşan hemşire grubu Tokyo'daki Amerikan hastanelerinde görev yapmaya başlamıştır.

İngilizce bilen hemşire tercihi, Türk askerinin tedavi sürecine hemen olumlu katkı yapmaya başlamıştır. Hastanelerin işleyişinde ana işgücünden biri olan hemşireler, 1951 Şubat ayından 1954 Haziran ayına kadar Tokyo hastanelerinde aktif hizmet vermişlerdir. Bu dönemde toplamda yedi hemşire görevlendirilmiş ve oldukça başarılı işlere imza atmışlardır. Hemşirelik mesleğinin sadece barışta değil savaşta da ne kadar önemli bir meslek olduğunu bir kez daha göstermişlerdir. Tokyo'da görev yapan hemşireler hastane sistemi içinde o kadar etkili olmuştur ki savaşın ardından yarım asır geçse de yaralı askerlerin hafızalarında isimleri hiç silinmemiştir. *Seber Şimşek, Münevver Sakin, Şükriye Tandoğan, Emel Türkan, Ayten Erkanç, Safiye Tarhan, ve Münevver Gürdal* adındaki yedi hemşire ailelerini ve sevdiklerini bırakarak büyük bir başarıya imza atmışlardır. İsimleri günümüzde yaşayan birkaç Kore gazisinin hafızası dışında çok az yazılı metinlerde yer almıştır. Dönemin gazeteleri bile kahraman hemşire ilgisini çok çabuk yitirmiştir. Kendileri hakkında çok az gazete haber yapmış hatta son giden hemşireler ile ilgili tek bir satır yazı bile yazılmamıştır. Dünya siyasi yapısını derinden etkileyen Kore Savaşı, çok kısa zamanda unutulmuştur. Savaş gibi Tokyo hastanelerinde görev yapan Türk hemşireler de ne yazık ki unutulmuştur.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşinleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

30-18-1-2, 87,58,16., 22.06.1939.

30-18-1-2, 124-100-9, 47-577, 01.02.1951.

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (ATASE) Arşivi, Ankara

Yer Numarası: 149-30-30-4, Dosya No: A:1-6, D:4, D: 1-623 Yıl 26.06.1954.

Yer Numarası: 89-047-047-002, Dosya No: A:1-6, D:2, F:1-355, Yıl 19.02.1952.

Yer Numarası: 127-030-030-001, Dosya No: A:1-6, D:4, F:1-558, Yıl 3.9.1953.

Yer Numarası: 114-052-052-001, Dosya No: A:1-6, D:4, F:1-491, Yıl 28.05.1953.

Yer Numarası: 130-029-029-001, Dosya No: A:1-6, D:4, F:1-573, Yıl 27.10.1953.

Yer Numarası: 149-030-030-002, Dosya No: A:1-6, D:4, F:1-620, Yıl 18.6.1954.

Yer Numarası: 128-048-048-004, Dosya No: A:1-6, D:1, F:1-165, Yıl 28.10.1953.

Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Arşivi (NARA)

Ulusal Arşiv, Tanımlayıcısı: 148727394 Yerel Tanımlayıcı: 111-SC-283850, Yıl 1.6.1947.

Ulusal Arşiv, Tanımlayıcısı: 26387 Yerel Tanımlayıcı: 111-LC-33498, Yıl 8.8.1953.

Ulusal Arşiv, Tanımlayıcısı: 26387 Yerel Tanımlayıcı: 111-SC-409114, Yıl 8.8.1953.

Ulusal Arşiv Tanımlayıcı: 109921592, Yerel Tanımlayıcı: 111- SC 421911, Yıl 8.8.1953.

Ulusal Arşiv, Tanımlayıcısı: 21279 Yerel Tanımlayıcı: 111-LC-33498, Yıl 8.8.1953.

Resmî Yayınlar

(1938) *Resmî Gazete*, Sayı 3943, 25.06.

Kitaplar ve Makaleler

Kore Harbinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Mubarebeleri (1950-1953) 1974, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, Ankara.

Kore Savaşı Şehitlerin Biyografileri (1992) Genelkurmay Yayın Evi, Ankara.

AKANDERE Osman (2002) Hîlal-ı Ahmer Hastabakıcılık (Hemşirelik) Okulunun Açılması Ve İlk Mezunları, *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 8, 2002, s. 5-45.

ARTVİNLİ Fatih (2017) Verem Savaşı Hemşire Okulu, Erenköy Sanatoryumu ve Dispanserler: Muazzez Yazıcıoğlu ile Bir Sözlü Tarih Çalışması, *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, Sayı 23, s. 57-89.

DENİZ Önder (1997) *Uşak'ta Yaşayan Gazilerin Anılarında Kore Savaşı*, Kriter Yayınları, İstanbul.

DENİZLİ Ali (1994) *Kore Harbi'nde Türk Tugayları*, Genelkurmay Basımevi Ankara

- (2010) *Kore Harbinde Kunuri Zaferi*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- DORA Celal (1963) *Kore Savaşında Türkler*, İsmail Akgün Matbaası.
- FELL Alison S. – HALLETT Christine E. Hallett (2013) *First World War Nursing: New Perspectives*, Routledge Press.
- FERNGREN Gary B. (2009) *Medicine and Health Care in Early Christianity*, Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- KARADAĞ Ayişe (2002) Meslek Olarak Hemşirelik, *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, sayfa no belirtilmemiş.
- BOOKER King – JATOI Ismail (2005) The Mobile Army Surgical Hospital (MASH): A Military and Surgical Legacy. *Journal of the National Medical Association*. Cilt 97, Sayı 5, Mayıs, s. 648-656.
- KORKMAZ Fatoş (2011) Meslekleşme ve Ülkemizde Hemşirelik, *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, s. 59-67.
- ÖKDEM Şeyma - ABBASOĞLU Aysel – DOĞAN Nevin (2000) Hemşirelik Tarihi, Eğitimi ve Gelişimi, *Ankara Üniversitesi Dikimevi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Yıllığı*, Cilt 1, Sayı 1, s. 5-11.
- ÖZOĞUL Nazmi 1(954) *Korede Niçin Savaştım?*, Karınca Matbaası, Ankara.
- WINKELSTEIN Warren Jr (2009) Florence Nightingale Founder of Modern Nursing and Hospital Epidemiology, *Epidemiology*, Cilt 20, Sayı 2, Mart, s.311.
- YAZICI Tahsin (1963) *Kore Hatıralarım*, Ülkü Yayınevi, İstanbul.

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet

İstiklal

Milliyet

The La Crosse Tribune

The New York Times

Ulus

Vatan

İnternet Kaynakları

Warrick L. Barrett tarafından Mountain View Mezarlığı'nda Şükriye Tandoğan'ın mezarından çekilen fotoğraf,
<https://www.findagrave.com/memorial/5396647/sukriye-tandogan>
(Erişim Tarihi: 20.06.2022)

USLUBAŞ Uğur, “60 Yıl Sonra Ortaya Çıkan Aşk!”, *Habertürk*, 2 Temmuz 2012, <https://www.haberturk.com/yasam/haber/755612-60-yil-sonra-ortaya-cikan-ask>
(Erişim Tarihi: 20.06.2022)

Bilimsel Araştırma Projeleri

Sinop Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri; Sinop Kore Gazileri Belgeseli: Proje No: EĞTF-1901-17-11, 15 dakikası.

Ekler

Ek-1 Şükriye Tandoğan
(*Cumhuriyet*, 12 Şubat 1952, s. 1.)

Ek-2 - Şükriye Tandoğan, oğlu Necdet ile beraber
(*The La Crosse Tribune*, 25 Mayıs 1958, s. 6.)

Ek-3- Şükriye Tandoğan'a madalya takdim töreninden bir kare

Ek-4: Soldan Sağa: 30 Kasım 1952, Tokyo İrtibat Heyeti Başkanı Korgeneral Rüştü Erdelhun, Japon yardım heyetinden Mr. Shiojiri, Amerikan Kore Birliğinden Albay James B. Stapletor, Binbaşı Samı Küçük ve Hemşire Teğmen Emel Türkkan

(NARA, Ulusal Arşiv, Tanımlayıcısı: 26387 Yerel Tanımlayıcı: 111-SC-409114)

**Ek-5- Hemşire Teğmen Emel Türkkan, General Mark W. Clark eşi
Maurine Doran, Er Davut Acar**

(NARA, Ulusal Arşiv Tanımlayıcı: 109921592, Yerel Tanımlayıcı: 111- SC
421911)

**Ek-6 - Emel Türkkan'ın, Harbiye Orduevi'nde gazetecilere demeç
verirken çekilmiş bir fotoğrafı**

(*Milliyet*, 11 Eylül 1953)

Ek-7- Ayten Erkıvanç (solda), Emel Türkkın (sağda) Tokyo'ya uçuşlarından önce poz veriyorlar

(*Cumhuriyet*, 17 Temmuz 1952, s. 3)

Ek-8 - 49. Merkez Hastanesi Tokyo

(*NARA*, Ulusal Arşiv, Tanımlayıcısı: 148727394 Yerel Tanımlayıcı: 111-SC-283850, Yıl: 1.6.1947.)